

Teismo praktikos rinkinys

TEISINGUMO TEISMO (penktoji kolegija) SPRENDIMAS

2014 m. gruodžio 11 d.*

„Prašymas priimti prejudicinį sprendimą — Vizos, prieglobstis, imigracija ir kitos politikos sritys, susijusios su laisvu asmenų judėjimu — Direktyva 2008/115/EB — Neteisėtai šalyje esančių trečiųjų šalių piliečių grąžinimas — Teisės į gynybą principo laikymasis — Trečiosios šalies piliečio, neteisėtai esančio šalyje, teisė būti išklaustomam prieš priimant sprendimą, kuris gali paveikti jo interesus — Sprendimas grąžinti — Teisė būti išklaustomam prieš priimant sprendimą grąžinti — Šios teisės turinys“

Byloje C-249/13

dėl *Tribunal administratif de Pau* (Prancūzija) 2013 m. balandžio 30 d. sprendimu, kurį Teisingumo Teismas gavo 2013 m. gegužės 6 d., pagal SESV 267 straipsnį pateikto prašymo priimti prejudicinį sprendimą byloje

Khaled Boudjlida

prieš

Préfet des Pyrénées-Atlantiques,

TEISINGUMO TEISMAS (penktoji kolegija),

kurį sudaro kolegijos pirmininkas T. von Danwitz, teisėjai C. Vajda, A. Rosas (pranešėjas), E. Juhász ir D. Šváby,

generalinis advokatas M. Wathelet,

posėdžio sekretorius V. Tourrès, administratorius,

atsižvelgęs į rašytinę proceso dalį ir įvykus 2014 m. gegužės 8 d. posėdžiui,

išnagrinėjęs pastabas, pateiktas:

- K. Boudjlida, atstovaujamo advokatų M. Massou dit Labaquère ir M. Zouine,
- Prancūzijos vyriausybės, atstovaujamos G. de Bergues, D. Colas ir F.-X. Bréchet bei B. Beaupère-Manokha,
- Nyderlandų vyriausybės, atstovaujamos J. Langer ir M. Bulterman,
- Europos Komisijos, atstovaujamos M. Condou-Durande ir D. Maidani,

susipažinęs su 2014 m. birželio 25 d. posėdyje pateikta generalinio advokato išvada,

* Proceso kalba: prancūzų.

priima šį

Sprendimą

- 1 Prašymas priimti prejudicinį sprendimą pateiktas dėl 2008 m. gruodžio 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2008/115/EB dėl bendrų nelegaliai esančių trečiųjų šalių piliečių grąžinimo standartų ir tvarkos valstybėse narėse (OL L 348, p. 98) 6 straipsnio ir teisės būti išklaustam per bet kokią procedūrą išaiškinimo.
- 2 Šis prašymas pateiktas nagrinėjant K. Boudjlida, neteisėtai šalyje esančio Alžyro piliečio, ir Atlanto Pirėnų prefekto ginčą dėl pastarojo 2013 m. sausio 15 d. sprendimo, kuriuo K. Boudjlida įpareigojamas išvykti iš Prancūzijos teritorijos, nustatant 30 dienų savanoriško grįžimo terminą ir, be kita ko, nurodant Alžyrą kaip paskirties šalį (toliau – ginčijamas sprendimas).

Teisinis pagrindas

Sąjungos teisė

- 3 Direktyvos 2008/115 4, 6 ir 24 konstatuojamosios dalys suformuluotos taip:
„(4) Turi būti nustatytos aiškios, suprantamos ir teisingos taisyklės siekiant sukurti efektyvią grąžinimo politiką kaip privalomą gerai veikiančios migracijos politikos elementą.
<...>
(6) Valstybės narės turėtų užtikrinti, kad neteisėtas trečiųjų šalių piliečių buvimas būtų nutrauktas vadovaujantis teisinga ir aiškia tvarka. Pagal bendruosius ES teisės principus sprendimai pagal šią direktyvą turėtų būti priimami dėl kiekvieno konkretaus atvejo atskirai ir vadovaujantis objektyviais kriterijais, t. y. nagrinėjant turėtų būti atsižvelgiama ne vien į neteisėto buvimo faktą<...>
<...>
(24) Ši direktyva gerbia pagrindines teises ir laikosi principų, kurie pirmiausia pripažįstami Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijoje [toliau – Chartija].“
- 4 Minėtos direktyvos 1 straipsnyje „Reguliavimo dalykas“ nustatyta:
„Šia direktyva nustatomi bendri standartai ir tvarka, taikomi valstybėse narėse, grąžinant neteisėtai esančius trečiųjų šalių piliečius, remiantis pagrindinėmis teisėmis kaip Bendrijos ir tarptautinės teisės bendraisiais principais, įskaitant pabėgėlių apsaugos ir žmogaus teisių reikalavimus.“
- 5 Tos pačios direktyvos 2 straipsnio 1 dalyje nustatyta:
„Ši direktyva taikoma trečiųjų šalių piliečiams, neteisėtai esantiems valstybės narės teritorijoje.“
- 6 Pagal Direktyvos 2008/115 3 straipsnį „Sąvokos“:
„Šioje direktyvoje:
<...>

2) „neteisėtas buvimas“ – trečiosios šalies piliečio, kuris neatitinka arba nebeatitinka <...> nustatytų atvykimo sąlygų ar kitų atvykimo, buvimo ar gyvenimo toje valstybėje narėje sąlygų, buvimas valstybės narės teritorijoje;

<...>

4) „sprendimas grąžinti“ – administracinis ar teismo sprendimas ar aktas, kuriuo konstatuojama arba paskelbiama, kad trečiosios šalies piliečio buvimas yra neteisėtas, ir nustatoma ar nurodoma prievolė grįžti;

<...>“

7 Šios direktyvos 5 straipsnyje „Negrąžinimas, vaiko interesai, šeimos gyvenimas ir sveikatos būklė“ nustatyta:

„Valstybės narės, įgyvendindamos šią direktyvą, tinkamai atsižvelgia į:

- a) vaiko interesus,
- b) šeimos gyvenimą,
- c) atitinkamo trečiosios šalies piliečio sveikatos būklę,

ir laikosi negrąžinimo principo.“

8 Šios direktyvos 6 straipsnyje „Sprendimas grąžinti“ nustatyta:

„1. Valstybės narės priima sprendimą grąžinti kiekvieno trečiosios šalies piliečio, neteisėtai esančio jų teritorijoje, atžvilgiu, nepažeisdamos 2–5 dalyse nurodytų išimčių.

2. Reikalaujama, kad neteisėtai valstybės narės teritorijoje esantys trečiosios šalies piliečiai, kurie turi kitos valstybės narės išduotą galiojantį leidimą gyventi ar kitą teisę joje būti suteikiantį leidimą, nedelsdami vyktų į tos kitos valstybės narės teritoriją. Kai suinteresuotas trečiosios šalies pilietis nesilaiko šio reikalavimo arba kai trečiosios šalies piliečio neatidėliotinas išvykimas yra būtinas viešosios tvarkos ar nacionalinio saugumo sumetimais, taikoma 1 dalis.

3. Valstybės narės gali nepriimti sprendimo grąžinti jų teritorijoje neteisėtai esantį trečiosios šalies pilietį, jei atitinkamą trečiosios šalies pilietį priima atgal kita valstybė narė pagal šios direktyvos įsigaliojimo dieną galiojančius dvišalius susitarimus ar nuostatas. Tuo atveju valstybė narė, kuri priima atgal atitinkamą trečiosios šalies pilietį, taiko 1 dalį.

4. Valstybės narės, atsižvelgdamos į asmenines, humanitares ar kitas priežastis, bet kuriuo metu gali suteikti atskirą leidimą gyventi ar kitokį leidimą, suteikiantį teisę pasilikti neteisėtai jų teritorijoje esančiam trečiosios šalies piliečiui. Tokiu atveju sprendimas grąžinti nepriimamas. Jei sprendimas grąžinti jau buvo priimtas, jis panaikinamas arba sustabdomas leidimo gyventi arba kito leidimo, suteikiančio teisę pasilikti, galiojimo laikotarpiui.

5. Jei yra pradėta procedūra valstybės narės teritorijoje neteisėtai esančiam trečiosios šalies piliečiui siekiant pratęsti leidimą gyventi ar kitokį leidimą, suteikiantį teisę pasilikti, ta valstybė narė, nepažeisdama 6 dalies, apsparsto galimybę nepriimti sprendimo grąžinti, kol bus baigta pradėta procedūra.

6. Šia direktyva valstybėms narėms neužkertamas kelias vienu administraciniu ar teismo sprendimu ar aktu priimti sprendimą užbaigti teisėtą buvimą kartu su sprendimu grąžinti ir (arba) sprendimu dėl išsiuntimo ir (arba) sprendimu uždrausti atvykti, kaip tai numatyta jų nacionalinės teisės aktuose, nepažeidžiant III skyriuje numatytų procesinės apsaugos priemonių arba kitų Bendrijos ir nacionalinėje teisėje numatytų atitinkamų nuostatų.“
- 9 Direktyvos 2008/115 7 straipsnyje „Savanoriškas išvykimas“ nustatyta:
- „1. Sprendime grąžinti numatomas atitinkamas laikotarpis savanoriškai išvykti, trunkantis nuo septynių iki trisdešimties dienų, nepažeidžiant 2 ir 4 dalyse nurodytų išimčių. <...>
2. Valstybės narės atitinkamam laikotarpiui prireikus pratęsia savanoriško išvykimo laikotarpį, kiekvienu atveju atsižvelgdamos į atskiro atvejo konkrečias aplinkybes, pavyzdžiui, buvimo trukmę, ar yra mokyklą lankančių vaikų ir ar esama kitų šeimos bei socialinių ryšių.
- <...>“
- 10 Direktyvos 2008/115 12 straipsnio „Forma“ 1 ir 2 dalyse numatyta:
- „1. Sprendimai grąžinti ir, jei tokie priimti, sprendimai uždrausti atvykti bei sprendimai dėl išsiuntimo priimami raštu pateikiant faktines ir teises priežastis, taip pat informaciją apie galimas teises gynimo priemones.
- <...>
2. Esant prašymui valstybės narės užtikrina sprendimų, susijusių su grąžinimu, pagrindinių dalių, kaip nurodyta 1 dalyje, įskaitant informaciją dėl galimų teisių gynimo priemonių, vertimą raštu ar žodžiu į kalbą, kurią supranta arba pagrįstai turėtų suprasti trečiosios šalies pilietis.“
- 11 Tos pačios direktyvos 13 straipsnyje „Teisių gynimo priemonės“ numatyta:
- „1. Atitinkamam trečiosios šalies piliečiui suteikiama veiksminga teisių gynimo priemonė siekiant apskųsti ar peržiūrėti sprendimus, susijusius su grąžinimu, kaip nurodyta 12 straipsnio 1 dalyje, kompetentingame teisme arba kitoje administracinėje institucijoje ar kompetentingoje įstaigoje, sudarytoje iš narių, kurie yra nešališki ir naudojami nepriklausomumo apsaugos priemonėmis.
- <...>
3. Atitinkamam trečiosios šalies piliečiui suteikiama galimybė gauti teisinę konsultaciją, turėti atstovą ir, jei reikia, gauti lingvistinę pagalbą.
4. Valstybės narės užtikrina, kad, paprašius, pagal atitinkamus nacionalinės teisės aktus ar taisykles, susijusias su teisine pagalba, būtų nemokamai suteikiama reikalinga teisinė pagalba ir (arba) atstovavimas ir gali užtikrinti, kad tokia nemokama teisinė pagalba būtų teikiama ir (arba) teisiškai atstovaujama laikantis sąlygų, nustatytų Direktyvos 2005/85/EB 15 straipsnio 3–6 dalyse.“

Prancūzijos teisė

- 12 Pagal Užsieniečių atvykimo į šalį, gyvenimo joje ir prieglobsčio teisės kodekso (*Code de l'entrée et du séjour des étrangers et du droit d'asile*), iš dalies pakeisto 2011 m. birželio 16 d. imigracijos, integracijos ir pilietybės įstatymu (JORF, 2011 m. birželio 17 d., p. 10290, toliau – *Ceseda*), L. 511-1 straipsnį:

„I. Administracinė institucija turi teisę įpareigoti užsienietį, kuris nėra Europos Sąjungos valstybės narės <...> pilietis arba tokio piliečio šeimos narys, kaip jis suprantamas pagal L. 121-1 straipsnio 4 ir 5° punktus, išvykti iš Prancūzijos teritorijos šiais atvejais:

<...>

4° jeigu užsienietis neprašė pratęsti jam išduoto leidimo laikinai gyventi šalyje ir pasiliko Prancūzijos teritorijoje pasibaigus šio leidimo terminui;

<...>

Sprendimas dėl įpareigojimo išvykti iš Prancūzijos teritorijos turi būti motyvuotas. Šio I straipsnio 3 ir 5° punktuose nurodytais atvejais priimamus sprendimus neprivalu pagrįsti kitokiais motyvais, nei nurodyti sprendime dėl leidimo gyventi šalyje, tačiau ši nuostata netaikoma motyvams, kuriais vadovaujantis taikomi II ir III straipsniai.

Įpareigojime išvykti iš šalies nurodoma paskirties šalis, į kurią užsienietis būtų grąžinamas priverstine tvarka vykdomo išsiuntimo atveju.

II. Įpareigojimą išvykti iš Prancūzijos teritorijos užsienietis privalo įvykdyti per [30] dienų nuo pranešimo apie tokį įpareigojimą įteikimo dienos ir turi teisę prašyti skirti jam sugrįžimo į kilmės šalį pagalbą. Administracinė institucija, atsizvelgusi į asmeninę užsieniečio padėtį, gali išimties tvarka nustatyti ilgesnį nei [30] dienų savanoriško išvykimo iš šalies terminą.

<...>“

- 13 *Ceseda* L. 512-1 straipsnio I dalyje nustatyta:

„Užsienietis, kuris įpareigotas išvykti iš Prancūzijos teritorijos ir nustatytas L. 511-1 straipsnio II dalies pirmoje pastraipoje minimas savanoriško išvykimo laikotarpis, per [30] dienų nuo pranešimo apie tokį sprendimą gali prašyti administracinio teismo panaikinti šį sprendimą, sprendimą dėl leidimo gyventi šalyje, sprendimą nustatyti grąžinimo valstybę ir su jais galintį būti susietą sprendimą uždrausti grįžti į Prancūzijos teritoriją. Užsienietis, kuriam pagal to paties L. 511-1 straipsnio III dalį uždrausta sugrįžti į šalį, per 30 dienų nuo pranešimo apie šį draudimą gali prašyti jį panaikinti. <...>

Užsienietis gali prašyti skirti jam valstybės garantuojamą teisinę pagalbą ne vėliau nei prašymo dėl sprendimo panaikinimo pateikimo momentu. Administracinis teismas sprendimą priima per tris mėnesius nuo prašymo pateikimo.

<...>“

- 14 *Ceseda* L. 512-3 straipsnio antroje pastraipoje nustatyta:

„Įpareigojimas išvykti iš Prancūzijos teritorijos priverstine tvarka negali būti vykdomas iki pasibaigs savanoriško išvykimo laikotarpis arba, jei toks laikotarpis nenustatytas, iki praėjus [48] valandos nuo pranešimo apie šį įpareigojimą administracine tvarka, arba kol administracinis teismas priims sprendimą, jei į jį kreiptasi. Užsienietis apie tai informuojamas raštu pateikiamame pranešime apie įpareigojimą išvykti iš Prancūzijos teritorijos.“

- 15 *Ceseda* L. 742-7 straipsnyje nustatyta:

„Užsienietis, kuriam galutinai atsisakyta suteikti pabėgėlio statusą ar papildomą apsaugą ir kuriam negali būti leidžiama pasilikti teritorijoje kitokiu pagrindu, privalo išvykti iš Prancūzijos teritorijos, antraip jam gali būti taikomas išsiuntimas, numatytas V tomo I antraštinėje dalyje, o prireikus – ir VI tomo II antraštinės dalies I skyriuje numatytos sankcijos.“

- 16 2000 m. balandžio 12 d. Įstatymo Nr. 2000-321 dėl piliečių teisių esant santykiams su valdžios institucijomis (JORE, 2000 m. balandžio 13 d., p. 5646) 24 straipsnyje nustatyta:

„Išskyrus dėl prašymo priimamus sprendimus, individualūs sprendimai, kurie turi būti pagrįsti 1979 m. liepos 11 d. Įstatymo Nr. 79-587 dėl administracinių aktų motyvavimo ir administracijos santykių su visuomene gerinimo 1 ir 2 straipsniais, priimami tik suteikus suinteresuotajam asmeniui galimybę tiesiogiai pateikti rašytines ir prireikus (šio asmens prašymu) žodines pastabas. Šis asmuo gali veikti padedamas patarėjo arba būti atstovaujamas pasirinkto įgaliotinio. Administracinė institucija neprivalo tenkinti prašymų būti išklaustam, kuriais piktnaudžiaujama, pavyzdžiui, teikiant daug arba kartotinių prašymų ar tai darant sistemingai.“

Ankstesnės pastraipos nuostatos netaikomos:

<...>

3° Sprendimams, kuriems teisės aktuose nustatyta speciali ginčo procedūra.

<...>“

- 17 Prašyme priimti prejudicinį sprendimą nurodyta, kad 2007 m. spalio 19 d. Nuomonėje *Conseil d'État* konstatavo, kad pagal 2000 m. balandžio 12 d. Įstatymo dėl piliečių teisių esant santykiams su administracija Nr. 2000-321 24 straipsnio 3° punktą šio įstatymo 24 straipsnis netaikomas sprendimams, kuriais įpareigojama išvykti iš Prancūzijos teritorijos, nes į *Ceseda* įtraukęs specialiąsias procedūrinės garantijas teisės aktų leidėjas siekė nustatyti išsamias administracinės ir ginčo procedūros taisykles, taikomas priimant ir vykdamas šiuos sprendimus.

Pagrindinė byla ir prejudiciniai klausimai

- 18 K. Boudjlida, Alžyro pilietis, 2007 m. rugsėjo 26 d. atvyko į Prancūziją studijuoti aukštojoje mokykloje. Jis Prancūzijos teritorijoje gyveno teisėtai, nes turėjo leidimą gyventi šalyje su žyma „studentas“, kuris buvo pratęsimas kas metus. Paskutinį kartą jis buvo pratęstas laikotarpiui nuo 2011 m. lapkričio 1 d. iki 2012 m. spalio 31 d.
- 19 K. Boudjlida neprašė pratęsti paskutinio jam išduoto leidimo gyventi šalyje, taip pat neprašė išduoti naujo leidimo.

- 20 Būdamas Prancūzijos teritorijoje neteisėtai, 2013 m. sausio 7 d. K. Boudjlida kreipėsi į *Union de recouvrement des cotisations de sécurité sociale et d'allocations familiales* (Socialinio draudimo įmokų susigrąžinimo ir šeimos išmokų sąjunga, toliau – URSSAF) su prašymu užregistruoti jį kaip savarankišką veiklą vykdančią verslininką, kad galėtų įsteigti labai mažą inžinerijos įmonę.
- 21 2013 m. sausio 15 d. K. Boudjlida atvykus į šios įstaigos paskirtą susitikimą, pasienio policija dėl neteisėto buvimo šalyje iškvietė jį į savo būstinę tą pačią dieną ar kitos dienos rytą, kad išnagrinėtų jo buvimo teisėtumą.
- 22 2013 m. sausio 15 d. K. Boudjlida savanoriškai atvyko pagal šį iškvietimą ir buvo šių tarnybų išklašuytas apie jo padėtį, susijusią su teise gyventi Prancūzijoje.
- 23 Apklausa, trukusi 30 minučių, buvo susijusi su K. Boudjlida prašymu užregistruoti jį kaip savarankišką veiklą vykdančią verslininką, 2007 m. rugsėjo 26 d. atvykimo į Prancūziją aplinkybėmis, gyvenimo šalyje būnant studentu sąlygomis nuo atvykimo dienos ir šeiminiiais ryšiais bei jo nuomone klausimu, ar sutiktų išvykti iš Prancūzijos teritorijos, jeigu prefektūra priimtų tokį sprendimą.
- 24 Po minėtos apklausos Atlanto Pirėnų departamento prefektas, remdamasis *Ceseda* L. 511-1 straipsniu, 2013 m. sausio 15 d. priėmė ginčijamą sprendimą. Apie šio sprendimo apskundimo tvarką ir terminus K. Boudjlida buvo informuotas.
- 25 2013 m. vasario 18 d. K. Boudjlida kreipėsi į *Tribunal administratif de Pau* su ieškiniu dėl minėto sprendimo panaikinimo. Pirmiausia jis rėmėsi sprendimo priėmimo procedūros pažeidimais teigdamas, kad pažeidžiant bendruosius Bendrijos teisės principus jam nebuvo suteikta veiksminga teisė būti išklašuytam prieš priimant sprendimą. Be to, jame neva padaryta teisės klaida, nes, atsižvelgiant į K. Boudjlida integraciją, studijas universitete ir tai, kad Prancūzijoje gyvena du universitetuose dėstytojuaujantys jo dėdės, neproporcingai ribojamas jo privatus gyvenimas. Galiausiai sprendimu nustatytas 30 dienų terminas išvykti yra per trumpas asmeniui, šalies teritorijoje išgyvenusiam daugiau nei penkerius metus.
- 26 Atlanto Pirėnų prefektas gynė šio sprendimo teisėtumą teikdamas, kad K. Boudjlida, remdamasis *Ceseda* nuostatomis, neprašė pratęsti leidimo gyventi šalyje per du mėnesius nuo jo galiojimo pabaigos ir neteisėtai buvo šalyje ginčijamo sprendimo priėmimo dieną. Prefektas nurodė, kad paisyta K. Boudjlida teisės būti išklašuytam, o ginčijamas sprendimas pakankamai motyvuotas tiek dėl teisės, tiek dėl faktų. Be to, nebuvo padaryta jokių teisės klaidų. Iš tiesų įpareigojimas išvykti iš Prancūzijos teritorijos yra pagrįsta priemonė, kai trečiosios šalies pilietis, kaip pagrindinėje byloje, šalyje yra neteisėtai. Be to, kadangi K. Boudjlida neturi stipresnių šeiminių ryšių nei Prancūzijoje, nei kilmės valstybėje, tokia priemonė nėra neproporcingas jo teisės į privatų ir šeimos gyvenimą ribojimas. Taip pat terminas, per kurį K. Boudjlida įpareigotas išvykti iš šalies, atitinkantis paprastai nustatomą terminą, yra pakankamas, nes nenurodyta jokių aplinkybių, pateisinančių prašomą ilgesnį terminą.
- 27 Šiomis aplinkybėmis *tribunal administratif de Pau* nusprendė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir pateikti Teisingumo Teismui šiuos prejudicinius klausimus:
- „1. a) Koks neteisėtai šalyje esančio užsieniečio, trečiosios šalies piliečio, dėl kurio reikia priimti sprendimą grąžinti, [Chartijos] 41 straipsnyje įtvirtintos teisės būti išklašuytam turinys?
- b) Visų pirma, ar ši teisė [šio užsieniečio atžvilgiu] apima teisę turėti galimybę išsinašrinėti visas aplinkybes, kuriomis remiamasi kaip jam nepalankiomis sprendžiant jo teisės gyventi šalyje klausimą, pareikšti savo nuomonę žodžiu ar raštu praėjus pakankamai apmąstymams skirtu laiku ir pasinaudoti pasirinkto patarėjo pagalba?
2. Ar šios teisės turinys keistinas arba ribotinas atsižvelgiant į direktyvoje [2008/115] nurodyta grąžinimo politika siekiamą bendrojo intereso tikslą?

3. Jei atsakymas būtų teigiamas, kokie ribojimai leistini ir kokiais kriterijais vadovautis juos taikant?“

Dėl pirmojo klausimo

- 28 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia išsiaiškinti, ar neteisėtai šalyje esančio trečiosios šalies piliečio, dėl kurio reikia priimti sprendimą grąžinti, teisę būti išklausytam per bet kokią procedūrą reikia aiškinti taip, kad ji apima teisę turėti galimybę išsinagrinėti visas aplinkybes, kuriomis remiamasi kaip jam nepalankiomis sprendžiant jo teisės gyventi šalyje klausimą, pareikšti savo nuomonę žodžiu ar raštu praėjus pakankamai apmąstymams skirto laiko ir pasinaudoti pasirinkto patarėjo pagalba per apklausą.
- 29 Šiuo klausimu pirmiausia pažymėtina, kad Direktyvos 2008/115 III skyriuje „Procesinės apsaugos priemonės“ nustatyti sprendimams dėl išsiuntimo taikomi formos reikalavimai, t. y. be kita ko, jie turi būti priimami raštu ir motyvuoti, o valstybės narės įpareigos numatyti veiksmingas teisių gynimo dėl šių sprendimų priemonės. Tačiau šioje direktyvoje nepatikslinta, ar ir kokiais sąlygomis reikia užtikrinti, kad būtų paisoma trečiųjų šalių piliečių teisės būti išklausytiems prieš priimant atitinkamą sprendimą grąžinti (šiuo klausimu žr. Sprendimo *Mukarubega*, C-166/13, EU:C:2014: 2336, 40 ir 41 punktus).
- 30 Kadangi prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pirmajame klausime nurodydamas teisę būti išklausytam mini Chartijos 41 straipsnį, svarbu priminti, kad pagal nusistovėjusią Teisingumo Teismo praktiką teisės į gynybą užtikrinimo principas yra bendrasis Sąjungos teisės principas, o teisė būti išklausytam per bet kokią procedūrą yra jo sudedamoji dalis (sprendimų *Kamino International Logistics*, C-129/13, EU:C:2014:2041, 28 punktas ir *Mukarubega*, EU:C:2014: 2336, 42 punktą).
- 31 Teisė būti išklausytam per bet kurią procedūrą šiuo metu įtvirtinta ne tik Chartijos 47 ir 48 straipsniuose, pagal kuriuos užtikrinamas teisės į gynybą ir teisės į teisingą bylos nagrinėjimą per bet kokią teismo procesą paisymas, bet ir jos 41 straipsnyje, pagal kurį užtikrinama teisė į gerą administravimą. Šio 41 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad teisė į gerą administravimą apima, be kita ko, kiekvieno asmens teisę būti išklausytam prieš priimant bet kokią jam nepalankią individualią priemonę (sprendimų *Kamino International Logistics*, EU:C:2014:2041, 29 punktą ir *Mukarubega*, EU:C:2014:2336, 43 punktą).
- 32 Kaip Teisingumo Teismas priminė Sprendimo *YS ir kt.* (C-141/12 ir C-372/12, EU:C:2014:2081) 67 punkte, iš Chartijos 41 straipsnio formuluotės aiškiai matyti, kad jis skirtas ne valstybėms narėms, o tik Sąjungos institucijoms, įstaigoms ir organams (šiuo klausimu Sprendimo *Cicala*, C-482/10, EU:C:2011:868, 28 punktą).
- 33 Taigi, prašymo leisti gyventi šalyje teikėjas negali remtis Chartijos 41 straipsnio 2 dalies a punktu grįšdamas teisę būti išklausytam per bet kokią su jo prašymu susijusią procedūrą (Sprendimo *Mukarubega*, EU:C:2014:2336, 44 punktą).
- 34 Tačiau tokia teisė yra sudėtinė pagarbos teisei į gynybą, bendrojo Sąjungos teisės principo, dalis (Sprendimo *Mukarubega*, EU:C:2014:2336, 45 punktą).
- 35 Siekiant atsakyti į pirmąjį klausimą, reikia išsiaiškinti teisę būti išklausytam per bet kokią procedūrą, taikomą pagal Direktyvą 2008/115, būtent pagal jos 6 straipsnį.
- 36 Teisė būti išklausytam užtikrina kiekvienam asmeniui galimybę deramai ir realiai pareikšti savo nuomonę per administracinę procedūrą ir iki sprendimo, galinčio neigiamai paveikti jo interesus, priėmimo (žr., be kita ko, sprendimų *M.*, C-277/11, EU:C:2012:744, 87 punktą ir jame nurodytą teismo praktiką bei *Mukarubega*, EU:C:2014:2336, 46 punktą).

- 37 Pagal nusistovėjusią teismo praktiką taisykle, jog asmeniui, kurio nenaudai priimamas sprendimas, turi būti sudaryta galimybė pateikti pastabas prieš jį priimant, siekiama užtikrinti, kad kompetentinga valdžios institucija turėtų galimybę deramai atsižvelgti į visas svarbias aplinkybes. Kad užtikrintų veiksmingą atitinkamo asmens apsaugą, šia taisykle pastarajam, be kita ko, suteikiama galimybė ištaisyti klaidą ar pateikti su asmenine situacija susijusios informacijos, palankios tam, kad sprendimas būtų arba nebūtų priimtas, ir vienokiam ar kitokiam jo turiniui (žr. sprendimų *Sopropé*, C-349/07, EU:C:2008:746, 49 punktą ir *Mukarubega*, EU:C:2014:2336, 47 punktą).
- 38 Ši teisė taip pat reiškia, kad administracija skiria reikiamą dėmesį taip pateiktoms suinteresuotojo asmens pastaboms, rūpestingai ir nešališkai nagrinėja visą su atitinkamu atveju susijusią informaciją ir nurodo išsamius motyvus (žr. sprendimų *Technische Universität München*, C-269/90, EU:C:1991:438, 14 punktą ir *Sopropé*, EU:C:2008:746, 50 punktą), nes pareiga nurodyti pakankamai išsamius ir konkrečius sprendimo motyvus, kad suinteresuotasis asmuo galėtų suprasti, kodėl jo prašymas buvo atmestas, yra teisės į gynybą gerbimo principo padarinys (Sprendimo *M.*, EU:C:2012:744, 88 punktas).
- 39 Pagal Teisingumo Teismo praktiką reikalaujama paisyti teisės būti išklausytam, net kai taikytinuose teisės aktuose toks formalumas nėra aiškiai numatytas (žr. sprendimų *Sopropé*, EU:C:2008:746, 38 punktą; *M.*, EU:C:2012:744, 86 punktą ir *G. ir R.*, C-383/13 PPU, EU:C:2013:533, 32 punktą).
- 40 Pareiga paisyti sprendimų adresatų, kurių interesams šie sprendimai turi didelę įtaką, teisės į gynybą iš principo tenka valstybių narių administracinėms institucijoms, kai jos imasi priemonių, patenkančių į Sąjungos teisės taikymo sritį (Sprendimo *G. ir R.*, EU:C:2013:533, 35 punktas).
- 41 Jei Sąjungos teisėje nėra nustatytos nei sąlygos, kuriomis turi būti paisoma neteisėtai šalyje esančių trečiųjų šalių piliečių teisės į gynybą, nei šios teisės nepaisymo pasekmės, šios sąlygos ir pasekmės nustatomos nacionalinėje teisėje su sąlyga, kad patvirtintos atitinkamos priemonės yra tapačios priemonėms, taikomoms privatiems asmenims esant panašioms nacionalinės teisės reguliuojamoms situacijoms (lygiavertiškumo principas), ir kiek dėl jų naudojimas Sąjungos teisėje nustatytomis teisėmis netaps praktiškai neįmanomas arba pernelyg sudėtingas (veiksmingumo principas) (Sprendimo *Mukarubega*, EU:C:2014:2336, 51 punktas ir jame nurodyta teismo praktika).
- 42 Šie lygiavertiškumo ir veiksmingumo reikalavimai išreiškia bendrąją valstybių narių pareigą užtikrinti subjektams iš Sąjungos teisės kylančių teisių gynybą, visų pirma apibrėžiant procesines taisykles (Sprendimo *Mukarubega*, EU:C:2014:2336, 52 punktas ir jame nurodyta teismo praktika).
- 43 Tačiau pagal nusistovėjusią Teisingumo Teismo praktiką pagrindinės teisės, kaip antai teisės į gynybą gerbimas, nėra absoliučios, joms gali būti taikomi apribojimai su sąlyga, kad jie iš tikrųjų atitinka bendrojo intereso tikslus, kurių siekiama nagrinėjama priemone, ir, atsižvelgiant į siekiamą tikslą, nėra neproporcingas ir netoleruotinas kišimasis, pažeidžiantis užtikrinamų teisių esmę (sprendimų *Alassini ir kt.*, C-317/08–C-320/08, EU:C:2010:146, 63 punktas; *G. ir R.*, EU:C:2013:533, 33 punktas ir *Texdata Software*, C-418/11, EU:C:2013:588, 84 punktas).
- 44 Kadangi prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas svarsto teisės būti išklausytam turinį atsižvelgdamas į Direktyvos 2008/115 kontekstą, reikia pirmiausia priminti tokius bendro pobūdžio argumentus.
- 45 Tvarka, pagal kurią trečiosios šalies pilietis, neteisėtai būnantis šalyje, gali pasinaudoti teise būti išklausytam prieš priimant sprendimą grąžinti, turi būti vertinama atsižvelgiant į Direktyvos 2008/115 tikslus, kuri apima veiksmingą neteisėtai šalies teritorijoje esančių trečiųjų šalių piliečių grąžinimą į jų kilmės šalį (šiuo klausimu žr. Sprendimo *Achughbaban*, C-329/11, EU:C:2011:807, 30 punktą).

- 46 Pagal nusistovėjusią Teisingumo Teismo praktiką, konstatavus asmens buvimo šalyje neteisėtumą, kompetentingos nacionalinės institucijos, vadovaudamosi šios direktyvos 6 straipsnio 1 dalimi ir nepažeisdamos jos 6 straipsnio 2–5 dalyse nustatytų išimčių, turi priimti sprendimą grąžinti (šiuo klausimu žr. sprendimų *El Dridi*, C-61/11 PPU, EU:C:2011:268, 35 punktą; *Achughbavian*, EU:C:2011:807, 31 punktą ir *Mukarubega*, EU:C:2014:2336, 57 punktą).
- 47 Taip pat teisės būti išklaustyam prieš priimant sprendimą grąžinti tikslas yra leisti suinteresuotajam asmeniui išreikšti savo nuomonę dėl jo buvimo šalyje teisėtumo ir dėl galimo minėtos direktyvos 6 straipsnio 1 dalies išimčių, numatytų jos 6 straipsnio 2–5 dalyse, taikymo.
- 48 Be to, kaip teigė generalinis advokatas išvados 64 punkte, taikant Direktyvos 2008/115 5 straipsnį „Negrąžinimas, vaiko interesai, šeimos gyvenimas ir sveikatos būklė“, įgyvendindamos šią direktyvą, valstybės narės privalo, pirma, tinkamai atsižvelgti į atitinkamo trečiosios šalies piliečio vaiko interesus, šeimos gyvenimą ir sveikatos būklę ir, antra, paisyti negrąžinimo principo.
- 49 Remiantis tuo darytina išvada, kad jeigu kompetentinga nacionalinė institucija ketina priimti sprendimą grąžinti, ji būtinai turi laikytis Direktyvos 2008/115 5 straipsnyje nustatytų įpareigojimų ir šiuo klausimu išklausti suinteresuotąjį asmenį.
- 50 Šiuo klausimu suinteresuotajam asmeniui tenka pareiga per apklausą bendradarbiauti su kompetentinga nacionaline institucija, kad jai būtų pateikta visa reikšminga informacija apie jo asmeninę ir šeiminingą padėtį, visų pirma informacija, dėl kurios būtų galima pateisinti sprendimo grąžinti nepriėmimą.
- 51 Galiausiai iš teisės būti išklaustyam prieš priimant sprendimą grąžinti išplaukia, kad kompetentingos nacionalinės įstaigos turi pareigą leisti suinteresuotajam asmeniui pareikšti savo nuomonę dėl jo grąžinimo tvarkos (būtent grąžinimo termino ir savanoriško ar priverstinio grąžinimo pobūdžio). Iš to visų pirma matyti, kad Direktyvos 2008/115 7 straipsnio 1 dalyje numatomas atitinkamas laikotarpis savanoriškai išvykti, trunkantis nuo septynių iki trisdešimties dienų, kuri valstybės narės privalo, kaip nurodyta šios nuostatos 2 dalyje, atitinkamam laikotarpiui pratęsti, kiekvienu atveju atsižvelgdamos į atskiro atvejo konkrečias aplinkybes, pavyzdžiui, buvimo trukmę, ar esama mokyklą lankančių vaikų ir kitų šeimos bei socialinių ryšių.
- 52 Antra, reikia konkrečiai išnagrinėti, ar teisė būti išklaustyam, kaip antai taikoma pagal Direktyvą 2008/115, būtent jos 6 straipsnį, apima trečiosios šalies piliečio, neteisėtai būnančio šalyje, dėl kurio priimtas sprendimas grąžinti, teisę turėti galimybę išsinagrinėti visas jam nepalankias aplinkybes, kuriomis remiasi kompetentinga nacionalinė institucija priimdama šį sprendimą, pareikšti savo nuomonę žodžiu ar raštu praėjus pakankamai apmąstymams dėl apklausos skirto laiko ir pasinaudoti pasirinkto patarėjo pagalba per šią apklausą.
- 53 Pirma, kiek tai susiję su kompetentingos nacionalinės įstaigos prieš priimant sprendimą grąžinti pranešimu apie ketinimą priimti tokį sprendimą, įrodymais, kuriais ši institucija ketina grįsti šį sprendimą ir laikotarpio apmąstymams suteikimu suinteresuotajam asmeniui, svarbu priminti, kad Direktyvoje 2008/115 nenustatyta šių ginčo procedūros aspektų.
- 54 Be to, Sprendimo *Mukarubega* (EU:C:2014:2336) 60 punkte Teisingumo Teismas nusprendė: kadangi sprendimas grąžinti, vadovaujantis Direktyva 2008/115, glaudžiai susijęs su buvimo šalyje neteisėtumo konstatavimu, teisė būti išklaustyam neturėtų būti aiškinama taip, kad kai kompetentinga nacionalinė institucija ketina tuo pačiu metu priimti sprendimą konstatuoti buvimo šalyje neteisėtumą ir sprendimą grąžinti, ji būtinai turėtų išklausti suinteresuotąjį asmenį ir leisti pateikti savo nuomonę būtent dėl pastarojo sprendimo, jei šis asmuo turėjo galimybę deramai ir realiai pateikti savo nuomonę dėl buvimo šalyje neteisėtumo ir motyvus, kurie, vadovaujantis nacionaline teise, gali pateisinti tai, kad atitinkama institucija nepriimtų sprendimo grąžinti.

- 55 Iš to matyti, kad teisę būti išklausytam prieš priimant sprendimą grąžinti reikia aiškinti ne taip, kad prieš apklausą, surengtą siekiant priimti tokį sprendimą, ši institucija privalo išpėti tą asmenį apie tai, kad ketina priimti sprendimą jį grąžinti, ir nurodyti jam aplinkybes, kuriomis ketina grįsti šį sprendimą, ar suteikti apmąstymams skirto laiko prieš gaudama asmens pastabas, bet taip, kad šis pilietis turi turėti galimybę pateikti savo nuomonę dėl buvimo šalyje neteisėtumo ir motyvus, kurie, vadovaujantis nacionaline teise, gali pateisinti tai, kad atitinkama institucija susilaikys nuo sprendimo grąžinti priėmimo.
- 56 Tačiau svarbu priminti, kad, kaip išvados 69 punkte pažymėjo generalinis advokatas, išimtis taikoma tuo atveju, kai trečiosios šalies piliečiui negalėjo kilti pagrįstų abejonių dėl to, kurios aplinkybės gali būti panaudotos prieš jį, arba tuo atveju, kai jis galėtų pagrįstai į jas atsakyti tik atlikęs tam tikras patikras ar veiksmus, kad, pavyzdžiui, gautų pateisinamuosius dokumentus.
- 57 Tačiau bet kuriuo atveju neginčijama, kad, kaip teigė Europos Komisija, trečiosios šalies pilietis, neteisėtai būnantis šalyje, turi turėti galimybę, jei nori, ginčyti administracijos atliktą jo situacijos įvertinimą pareikšdamas ieškinį.
- 58 Iš tiesų Direktyvos 2008/115 III skyriaus „Procesinės apsaugos priemonės“ 12 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad sprendimus dėl grąžinimo valstybės narės privalo priimti raštu pateikdamos faktines ir teisines priežastis, taip pat informaciją apie galimas teisines teisių gynimo priemones. Šių sprendimų pagrindinės dalys prireikus verčiamos raštu ar žodžiu šios direktyvos 12 straipsnio 2 dalyje numatytomis sąlygomis. Šios garantijos kartu su garantijomis, kylančiomis iš teisės į veiksmingas teisių gynimo priemones, numatytas šios direktyvos 13 straipsnyje, užtikrina suinteresuotojo asmens apsaugą ir gynybą nuo jam nepalankaus sprendimo.
- 59 Iš to, kas minėta, matyti, kad teisė būti išklausytam prieš priimant sprendimą grąžinti turi leisti kompetentingai institucijai ištirti bylos medžiagą taip, kad priimtų sprendimą žinodama visas bylos aplinkybes, ir jį pagrįsti, kad atitinkamu atveju suinteresuotasis asmuo galėtų tinkamai įgyvendinti savo teisę pateikti skundą.
- 60 Šiuo atveju pagrindinėje byloje iš pasienio policijos surašyto K. Boudjlida apklausos protokolo matyti, kad 2013 m. sausio 15 d. jis buvo pakviestas atvykti į policijos būstinę arba tą pačią 2013 m. sausio 15 d., arba 2013 m. sausio 16 d. rytą, kad „būtų išnagrinėta [jo] teisė gyventi šalyje“. Jis pats savo noru nusprendė atvykti 2013 m. sausio 15 d. Taigi jis taip pat nusprendė nepasinaudoti policijos suteiktu vienos dienos apmąstymams skirtu terminu ir nesikreipti į patarėją teisės klausimais.
- 61 Iš to paties K. Boudjlida apklausos protokolo matyti, kad jis žinojo, jog jo „leidimo gyventi šalyje dokumentas negalioja“, ir negalėjo nežinoti, kad Prancūzijoje yra neteisėtai, nes nepateikė prašymo pratęsti savo leidimo gyventi šalyje dokumento, kuris baigė galioti 2012 m. spalio 31 d. Be to, policija jam aiškiai pranešė, kad dėl jo gali būti priimtas sprendimas grąžinti, ir paklausė, ar jis sutiktų išvykti iš Prancūzijos, jeigu būtų priimtas toks sprendimas. K. Boudjlida į šį klausimą atsakė „žinoma“, pridūręs, kad „sutinka priimamajame palaukti Po prefektūros atsakymo, kuriuo remiantis jis gali būti paprašytas išvykti iš šalies, nuvežtas į sulaikymo centrą arba paprašytas įteisinti [savo] padėtį“.
- 62 Taigi, K. Boudjlida buvo pranešta apie jo apklausos priežastį ir jis žinojo apklausos temą, taip pat galimus šios apklausos padarinius. Be to, ši apklausa aiškiai susijusi su reikšminga ir būtina informacija siekiant įgyvendinti Direktyvą 2008/115, paisant suinteresuotojo asmens teisės būti išklausytam.
- 63 Iš tiesų per apklausą policijoje K. Boudjlida buvo apklaustas visų pirma dėl savo tapatybės, pilietybės, civilinės būklės, buvimo Prancūzijoje neteisėtumo, administracinių veiksmų, kurių ėmėsi mėgindamas įteisinti buvimą šalyje, visos savo buvimo Prancūzijoje trukmės, ankstesnių leidimo gyventi šalyje dokumentų, studijų ir profesinio gyvenimo, išteklių, šeiminių padėties Prancūzijoje ir Alžyre. Policijos tarnybos klausė, ar jis sutiktų išvykti iš Prancūzijos teritorijos, jeigu toks būtų Atlanto Pirėnų prefektūros sprendimas. Be to, kadangi K. Boudjlida buvo išklausytas dėl buvimo Prancūzijoje

trukmės, studijų toje valstybėje narėje ir šeiminių ryšių, jis turėjo galimybę tinkamai ir veiksmingai išsakyti savo nuomonę dėl savo šeimos gyvenimo pagal Direktyvos 2008/115 5 straipsnio b punktą, kaip ir dėl galimybės taikyti savanoriško grįžimo termino pratęsimo kriterijų remiantis šios direktyvos 7 straipsnio 2 dalimi, taip pat būti išklaustyta dėl grąžinimo tvarkos.

- 64 Antra, kalbant apie klausimą, ar teisė būti išklaustyta, kaip antai taikoma pagal Direktyvą 2008/115, apima teisę pasinaudoti patarėjo paslauga per apklausą, reikia priminti, kad teisinės pagalbos teisė numatyta šios direktyvos 13 straipsnyje tik po sprendimo grąžinti priėmimo ir tik siekiant apskųsti ar peržiūrėti sprendimus, susijusius su grąžinimu, kompetentingame teisme arba kitoje administracinėje institucijoje ar kompetentingoje įstaigoje, sudarytoje iš narių, kurie yra nešališki ir naudojami nepriklausomumo apsaugos priemonėmis. Pagal šio 13 straipsnio 4 dalį reikalaujama tam tikromis aplinkybėmis suteikti nemokamą teisinę pagalbą suinteresuotojo asmens prašymu.
- 65 Tačiau trečiosios šalies pilietis, neteisėtai būnantis šalyje, vis dėlto gali savo lėšomis kreiptis į patarėją teisės klausimais, jeigu tik šios teisės įgyvendinimas neturi įtakos tinkamai procedūros eigai ir nekenkia veiksmingam šios direktyvos įgyvendinimui.
- 66 Šiuo atveju pagrindinėje byloje per apklausą K. Boudjlida neprašė leidimo kreiptis į patarėją teisės klausimais.
- 67 Galiausiai K. Boudjlida ir Komisija nurodo trumpą pagrindinėje byloje nagrinėjamos apklausos trukmę, t. y. 30 minučių. Reikia konstatuoti, kad klausimas, ar trečiosios šalies piliečio, neteisėtai esančio šalyje, apklausos trukmė turi įtakos teisei būti išklaustyta, kuri taikoma pagal Direktyvą 2008/115, nėra lemiamas. Iš tiesų svarbu žinoti, ar toks pilietis turėjo pakankamą galimybę būti išklaustyta dėl savo buvimo šalyje teisėtumo ir asmeninės padėties, o tai, kiek susiję su K. Boudjlida, matyti iš šio sprendimo 61–63 punktų.
- 68 Atsižvelgiant į visus minėtus svarstymus, į pirmąjį klausimą reikia atsakyti taip: teisė būti išklaustyta per bet kokią procedūrą, taikoma pagal Direktyvą 2008/115, būtent pagal jos 6 straipsnį, turi būti aiškinama kaip apimanti neteisėtai šalyje esančio trečiosios valstybės piliečio teisę prieš priimančią sprendimą jį grąžinti pareikšti savo nuomonę dėl jo buvimo šalyje teisėtumo ir dėl galimo šios direktyvos 5 straipsnio ir 6 straipsnio 2–5 dalių taikymo bei dėl grąžinimo tvarkos.
- 69 Teisė būti išklaustyta per bet kokią procedūrą, taikoma pagal Direktyvą 2008/115, būtent pagal jos 6 straipsnį, turi būti aiškinama kaip neįpareigojanti kompetentingos nacionalinės institucijos prieš tokiam sprendimui priimti surengtą apklausą išpėti šį pilietį apie tai, kad ketina priimti sprendimą jį grąžinti, ir nurodyti jam aplinkybes, kuriomis ketina grįžti šį sprendimą, ar suteikti laiko apmąstymams prieš imdama rinkti asmens pastabas, nes šis pilietis turi galimybę deramai ir realiai pateikti savo nuomonę dėl buvimo šalyje neteisėtumo ir motyvų, kurie, vadovaujantis nacionaline teise, gali pateisinti tai, kad ši institucija susilaikytų nuo sprendimo grąžinti priėmimo.
- 70 Teisė būti išklaustyta per bet kokią procedūrą, taikoma pagal Direktyvą 2008/115, būtent pagal jos 6 straipsnį, turi būti aiškinama taip, kad trečiosios šalies pilietis, neteisėtai esantis šalyje, prieš kompetentingai nacionalinei administravimo institucijai priimančią sprendimą dėl jo grąžinimo gali kreiptis į patarėją teisės klausimais, kad pasinaudotų jo pagalba per šios institucijos apklausą, su sąlyga, kad ši teisė neturės įtakos tinkamam grąžinimo procedūros vykdymui ir nepakenks veiksmingam Direktyvos 2008/115 įgyvendinimui.
- 71 Tačiau teisė būti išklaustyta per bet kokią procedūrą, taikoma pagal Direktyvą 2008/115, būtent pagal jos 6 straipsnį, turi būti aiškinama kaip neįpareigojanti valstybių narių užtikrinti šią pagalbą teikiant nemokamą teisinę pagalbą.

Dėl antrojo ir trečiojo klausimų

72 Atsižvelgiant į atsakymą į pirmąjį klausimą, nebereikia atsakyti į antrąjį ir trečiąjį klausimus.

Dėl bylinėjimosi išlaidų

73 Kadangi šis procesas pagrindinės bylos šalims yra vienas iš etapų prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo nagrinėjamoje byloje, bylinėjimosi išlaidų klausimą turi spręsti šis teismas. Išlaidos, susijusios su pastabų pateikimu Teisingumo Teismui, išskyrus tas, kurias patyrė minėtos šalys, nėra atlygintinos.

Remdamasis šiais motyvais, Teisingumo Teismas (penktoji kolegija) nusprendžia:

Teisė būti išklausytam per bet kokią procedūrą, taikoma pagal 2008 m. gruodžio 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2008/115/EB dėl bendrų nelegaliai esančių trečiųjų šalių piliečių grąžinimo standartų ir tvarkos valstybėse narėse, būtent pagal jos 6 straipsnį, turi būti aiškinama kaip apimanti neteisėtai šalyje esančio trečiosios valstybės piliečio teisę prieš priimant sprendimą jį grąžinti pareikšti savo nuomonę dėl jo buvimo šalyje teisėtumo ir dėl galimo šios direktyvos 5 straipsnio ir 6 straipsnio 2–5 dalių taikymo bei dėl grąžinimo tvarkos.

Tačiau teisė būti išklausytam per bet kokią procedūrą, taikoma pagal Direktyvą 2008/115, būtent pagal jos 6 straipsnį, turi būti aiškinama kaip neįpareigojanti kompetentingos nacionalinės institucijos prieš tokiam sprendimui priimti surengtą apklausą išpėti šį pilietį apie tai, kad ketina priimti sprendimą jį grąžinti, ir nurodyti jam aplinkybes, kuriomis ketina grįsti šį sprendimą, ar suteikti laiko apmąstymams prieš imdama rinkti asmens pastabas, nes šis pilietis turi galimybę deramai ir realiai pateikti savo nuomonę dėl buvimo šalyje neteisėtumo ir motyvų, kurie, vadovaujantis nacionaline teise, gali pateisinti tai, kad ši institucija susilaikytų nuo sprendimo grąžinti priėmimo.

Teisė būti išklausytam per bet kokią procedūrą, taikoma pagal Direktyvą 2008/115, būtent pagal jos 6 straipsnį, turi būti aiškinama taip, kad trečiosios šalies pilietis, neteisėtai esantis šalyje, prieš kompetentingai nacionalinei administravimo institucijai priimant sprendimą dėl jo grąžinimo gali kreiptis į patarėją teisės klausimais, kad pasinaudotų jo pagalba per šios institucijos apklausą, su sąlyga, kad ši teisė neturės įtakos tinkamam grąžinimo procedūros vykdymui ir nepakenks veiksmingam Direktyvos 2008/115 įgyvendinimui.

Tačiau teisė būti išklausytam per bet kokią procedūrą, taikoma pagal Direktyvą 2008/115, būtent pagal jos 6 straipsnį, turi būti aiškinama kaip neįpareigojanti valstybių narių užtikrinti šią pagalbą teikiant nemokamą teisinę pagalbą.

Parašai.